

Kölcsönhatások

Úgy tartják, minden előadás egyszeri és megismételhetetlen. Egy előadó aligha képes megismételni mondandóját kétszer egymás után ugyanúgy. Mégis tapasztalatok igazolják, hogy az ismeretközlésnek ez a hagyományos, személyes és személyfüggő formája még mediatisált világunkban is jelentős műfaj. Az előadás fontos szerepet tölt be a személyközi kapcsolatokban és a képzésben, még akkor is, ha mint módszert gyakorta megkérdőjelezzik.

Különösen az elektronikus alapú informatikai rendszerek hívei tartják avítottnak. Az ismeretközlés ősi, köznapi formája azonban újra és újra bizonyítja létjogosultságát és azt, hogy – különösen az oktatásban – nélkülözhetetlen. Az előadás nemcsak eredményesen segíti a receptiót az „első és további lépcsőfokok megtételében”, hanem szerves részét képezheti az alkotói folyamatnak. Az egyetemi oktatónak, kutatónak az előadás egyben kreatív eszköz is az ismeretközlésben és a tudás átadásában, az újraalkotás folyamatában. Az előadás interperszonális felteteleket teremt a hallgatóság közvetlen visszajelzéséhez, a jelenlévők azonnali és közvetlen reflexióihoz, miközben lehetővé teszi, hogy az előadó a nyilvánosság előtt megfogalmazza dilemmáit, véleményét tárgyával kapcsolatban. T. Kiss Tamás, a *Kölcsönhatások. A kultúrák közvetítés néhány elméleti kérdéséről* című egyetemi tankönyv szerzője nyíltan vállalja műve bevezetőjében, hogy sok év produktumát, a kultúráról valló szóbeli közléseit – egyetemi és főiskolai előadásokat, konferenciákon mondottakat – rendszerezte és formálta köteté.

A kultúrák közvetítő szakemberképzés régi adóssága egy olyan egységes, olvasható és közérthető tankönyv, amely segít a civilizációk és kultúrák filozófiájának megismerésében – természetesen nem a teljesség igényével, hanem a képzési céloknak és követelményeknek megfelelően. A szerzőnek ez a törekvése valósult meg könyvében.

A civilizációkról és a kultúrákról szóló gondolatok azt hangsúlyozzák, hogy az

emberiségnek mindkét szféra egyszerre megtartó, mozgató és éltető ereje, ugyanakkor innovációs „bankja” és terepe. A civilizációk és a különböző kultúrák jelentik a személyiségnek oly fontos elemét, az identitás-tudatot, melynek hiányában aligha alakulhatna ki tértől és időtől függetlenül létező összetartozás-érzés, közösségi magatartás. T. Kiss Tamás olyasmit fogalmaz meg ebben a készségben, lehetőségben, amely az egymást személyesen talán soha meg nem ismerő emberek esetében értékekben, nyelvekben, szokásokban, énekekben, mítoszokban és szimbólumokban jelenik meg.

A közösségekről szóló előadások lényege úgy összegezhető, hogy a természetes emberi közösségek nemcsak fenntartói, hanem formálói is a társadalmaknak. Valamennyi előadás abból indul ki, hogy a közösség és a kultúra szorosan összefüggő fogalmak, ezért kölcsönösen feltételezik egymás létét és működését. A közösségi formációk, mint a „kultúrák génjei” többféle fontos szerepet és funkciót töltenek be az egyedfejlődés kulturális evolúciójában. Nélkülözhetetlenek a családi élet és általában a társas kapcsolatok alakulásában. Keretei és térreimái a művelődésnek, az alkotásnak, az értékek őrzésének és továbbításának. Részei a munka világának, alakítói a mindennapi kultúrának. Sokféle és többszintű „evolúciós műhelyei” a tudástársadalom formálódásának és szerves „alapegységei” a demokráciának.

Könyvében T. Kiss Tamás érzékelteti és megfogalmazza azokat a tapasztalatokat, amelyek azt támasztják alá, hogy a demokratikus társadalmak közösségi formációi bonyolult hálózatokból szerveződnek,

és hogy se a közösségek nem működnek egyéniségek hiányában, se az individuumok közösségek nélkül.

Az előadások közvetlenül vagy közvetve arra is ráirányítják a figyelmet, hogy az idők múlásával nem tűnnek el véglegesen az egyszer már kialakult szerkezetek és módszerek, hanem éppen ezekre alapozva jönnek létre egyre összetettebb formációk. A gondolkodás és a struktúráképzés során az emberiség törekszik arra, hogy a megismerés újabb és újabb elemei kerüljenek a középpontba, és a tartalmi változást kövesse a szerkezet átalakítása. Az így formálódó bonyolult evolúciós rendszerben megkerülhetetlen szerepet tölt be az élethosszig tartó formális, non-formális, informális tanulási struktúrákban zajló információk közvetítése.

Az előadásvázlatok kimunkált közvételével a szerzőnek nem csak az volt a szándéka, hogy elősegítse a hallgatók ismereteinek bővítését, a befogadáshoz szükséges első lépéseik megtételét, hanem arra is törekedett, hogy a fiatalok figyelmét ráirányítsa

azokra az információs forrásokra, melyek világosan megfogalmazzák a tudományos gondolkodás paradigmaváltásait, új eredményeket tartalmaznak, prognosztizálják a fejlődés és a változás alternatív irányait. Ezzel egyidejűleg utal a különféle felfogások, nézetek ellentmondásaira, esetenként vitathatóságára.

Az előadások rövid, lényegre törő közvététele hozzájárulhat ahhoz, hogy a sokat ostromozott tudásgyár hallgatói alkalmanként fellélegezzenek, netán még kedvüket is leljék a tanulásban. T. Kiss Tamás határozottan kijelöli a tudományterületeket, amelyekkel foglalkozik. Nem teremt új diszciplinát, de a közelmúltban megjelent fontosabb tanulmányok, kötetek, eladások

alapján szintézisre törekszik. A kultúra tudománya úgy jelenik meg ebben a gondosan szerkesztett, logikusan építkező műben, hogy felkelti az olvasója érdeklődését és ráirányítja figyelmét a kultúra változékony fogalmának, tartalmának, alkalmazhatóságának interdiszciplináris megközelítésére és értelmezésére.

A gazdag elméleti kínálatból úgy válogat, hogy mindvégig a kultúrákövetítés követelményeit érvényesíti, következetesen támogatva a képzés céljait. Olyan összefoglalót készített, amely túlmutat a klasszikus egyetemi tankönyvek lehetőségén példát adva arra, miként ötvözhető a tudományos igényesség, alaposság és a

közérthetőség a befogadó/tanuló elvárásaival, a jól kezelhetőséggel, a logikus szerkesztéssel, a koherens tartalommal.

Célkitűzését tekintve szokatlannak és hiánypótlónak nevezhetjük a kultúra filozófiájába történő effajta bevezetést, mely egyrészt a kultúra és a civilizáció, másrészt a kultúra és a közösség fogalmának történeti és koncepcionális változá-

sait követi nyomon. A szerzőnek meg kellett küzdenie azzal a problémával, hogy a kultúratudománynak nincs önálló diszciplináris tradíciója, így előadóként is kivételesen nagy szerepet kell vállalnia abban, hol húzza meg tantárgya határait, és hogyan értelmezi tartalmát. Ebből következik, hogy a *Kölcsönhatások* című jegyzet olyan interdiszciplináris vállalkozás, amely egyaránt merít a művelődéstörténet, az antropológia, a vallástörténet, a filozófia, a társadalomelmélet szemléletéből és fogalmaiból, miközben újszerűen rendszerbe foglalja mindezt. Ahhoz azonban, hogy e munka ne más tudományágakból vett gondolatok ismétlése legyen, vagy ne essen szét alkotó elemeire, arra volt szük-

A kultúrákövetítő szakemberképzés régi adóssága egy olyan egységes, olvasmányos és közérthető tankönyv, amely segít a civilizációk és kultúrák filozófiájának megismerésében – természetesen nem a teljesség igényével, hanem a képzési céloknak és követelményeknek megfelelően. A szerzőnek ez a törekvése valósult meg könyvében.

ség, hogy az áttekintett óriási anyagot a szerző következetesen, egyetlen rendezőelv, a kultúra közvetítésének mai problémái alapján gondolja újra.

A válogatásból azonban hiányzik néhány kortárs külföldi kultúra-elmélet. Megemlítendő Bourdieu, aki *Distinction*-jában hasznos szempontokat adott a kulturális hierarchia társadalmi magyarázatához, vagy Raymond Williams, Stuart Hall és az angol cultural studies képviselői, akik a kulturális hegemonia fogalmával járultak hozzá a kultúra mindennapi működésének megértéséhez. Végül John Tomlinson írásaira azért kellene hivatkozni, mert ez megtisztítaná a kulturális globalizáció fogalmát a ráakódott ideológiai jelentésektől, előítéletektől. Egyáltalán a kultúra szociológiájára való markánsabb hivatkozás tovább erősíthette volna az egyébként átgondolt szerkezetet és mondanivalót. Mindezek ellenére a mű nemcsak hiánypótló, hanem mostantól megkerülhetetlen a kultúrák közvetítő-képzésben.

T. Kiss Tamás önmagát vállalva tette közzé a kultúráról alkotott véleményét, lehetőséget adva arra, hogy mások is megfogalmazzák érveiket, megértésüket, vagy elutasításukat. Ebből a szempontból tehát nyitott könyvet tart kezében az olvasó, olyan segédeszközt, amely feltételezi befogadójának kíváncsiságát, és ösztönzi a felvetett kérdések újra-, illetve továbbgondolására. A könyvet, amely a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrási Kar igényes kiadványa, tudományos alaposággal készült névmutató és bibliográfia egészíti ki.

T. Kiss Tamás (2006): *Kölcsönhatások. A kultúrák közvetítés néhány elméleti kérdéséről*. PTE FEEK, Pécs.

Andor Mihály

MTA, Szociológiai Kutató Intézet –
Iskolakultúra

Közoktatás és regionális fejlődés

Az ezredforduló magyar közoktatásának decentralizáltsága, a szabályozott autonómia, az iskolafenntartói pluralizmus, a szűkebb társadalmi közegnek az iskolával szemben támasztott elvárásai és az oktatás piaci mechanizmusai okán könnyen valószínűsíthető, hogy az egyes területeken működő közoktatási hálózat egyedi sajátosságokat, más területektől való eltéréseket mutat. Balázs Éva ezeket a területi eltéréseket vizsgálja és mutatja be a regionális fejlődés kontextusában.

Balázs Éva kötete (*Közoktatás és regionális fejlődés*) egyféle jelentés a magyar közoktatásról, olyan szükséges jelentés, amely a térségi gondolkodáson alapul, és amely a közoktatásról mint a régiók fejlődéséhez hozzájárulni képes rendszerről beszél. A jelentés földrajzilag teljes, mert az összes magyarországi területre kiterjed, vizsgálati szemszögeiben pedig jól definiált, mert az oktatási rendszer nyolc funkciójából (1) nem az összes, hanem – a vizsgálat céljainak megfelelően – a gazdasági funkció és a társadalmi

funkciók szolgálnak a vizsgálat referenciapontjaiként. A szerző azt vizsgálja, hogy a közoktatás területi sajátosságai és elhatárolódásai egybeesnek-e, illetve mennyire és hogyan esnek egybe a területek gazdasági-társadalmi sajátosságaival. A részletes elemzés így azt az egyetlen, de komplex központi hipotézist járja körül és igazolja, hogy „a magyar közoktatás területi rendszerének teljesítményében tapasztalható különbségek földrajzi struktúrája eltér attól, ami a térségi gazdaság és társadalom fejlettségére vonatkozó indikátorok